

© J.W. Cappelen AS 2000

Materialet på dette nettstedet er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Det er lagt ut for at du skal kunne lese det på skjerm (+ evt. Andre tilsiktede utnyttelsesmåter). Uten særskilt avtale med Cappelen er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring utover dette bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Utdrag fra

Vanære

Av J.M. Coetzee

Til å være en mann på hans alder, toogfemti år og skilt, synes han at han har løst problemet med sex ganske bra. Hver torsdag ettermiddag kjører han til Green Point. Presis klokken to trykker han på ringeknappen til Windsor Mansions, sier navnet sitt og går inn. Ved døren til Nr. 113 står Soraya og venter på ham. Han strener rett inn på soveværelset, som dufter godt og har dempet belysning, og kler av seg. Soraya kommer ut fra badet, lar morgenkåpen falle og kryper opp i sengen til ham. "Har du savnet meg?" spør hun. "Jeg savner deg bestandig," svarer han. Han stryker den honningbrune kroppen hennes som ikke er merket av solen; han strekker henne ut, kysser brystene hennes; de elsker.

Soraya er høy og tynn, med langt sort hår og mørke, klare øyne. Teknisk er han gammel nok til å være hennes far; men teknisk kan man jo bli far tolv år gammel. Han har stått i avtaleboken hennes i mer enn ett år; hun tilfredsstillter ham fullt ut. I ukens ørken er torsdagen blitt en oase av *luxe et volupte*.

I sengen er Soraya ikke overstrømmende. Hennes temperament er snarere rolig, rolig og føyelig. I sitt syn på ting er hun forbausende moralistisk. Hun forarges av turister som blotter brystene sine ('jur', kaller hun dem) på offentlige badestrender; hun mener at løsgjengere skulle bli tauet inn og satt til å feie gatene. Han spør ikke hvordan hun får sine meninger til å rime med hennes egen geskjeft.

Fordi han finner behag i henne, og fordi behaget alltid er der, har det vokst frem i ham en ømhet for henne. Og han tror at denne ømheden til en viss grad er gjensidig. Ømhet er vel ikke det samme som kjærlighet, men den er iallfall en slektning. Deres lite lovende utgangspunkt tatt i betraktning, har de vært heldige, begge to: han med å ha funnet henne, hun med å ha funnet ham.

Følelsesmessig er han forekommende, sågar ettergivende, det vet han. Ikke desto mindre fortsetter han å være det.

For et nitti minutters samvær betaler han 400 rand, halvparten går til Discreet Escorts. Det er synd at Discreet Escorts tar så mye. Men de eier Nr. 113 og andre leiligheter i Windsor Mansions; på en måte eier de Soraya også, denne delen av henne, denne funksjonen.

Han har lekt med tanken på å be henne treffe ham i sin fritid. Han skulle gjerne tilbringe en aften med henne, kanskje en hel natt. Men ikke morgenen etter. Han kjenner seg selv for godt til å utsette henne for en morgenen etter, da han vil være kald, muggen, utålmodig etter å bli alene.

Slik er temperamentet hans. Det vil ikke forandre seg, han er for gammel til det.

Temperamentet er fast, stivnet. Kraniet, med følge av temperamentet: De to hardeste kroppsdelene.

Følg ditt temperament. Det er ikke en filosofi, han vil ikke bruke et så fint ord på det. Det er en regel, i likhet med benediktineregelen.

Han er ved god helse, og klar i hodet. Av yrke er han, eller har vært, filolog, og i perioder er det fortsatt filologien som ligger hans hjerte nærmest. Han klarer seg bra med det han tjener og med det han har av temperament og følelsesmessige ressurser. Er han lykkelig? Ja, etter vanlige mål er han det, tror han. Men han har ikke glemt det siste koret i *Ødipus*: Pris ingen lykkelig før han er død.

På det erotiske området har hans temperament, om enn heftig, aldri vært lidenskapelig. Skulle han velge seg et seksualsympol, måtte det bli slangen. Han tenker seg at et samleie mellom Soraya og ham nærmest må ligne slangens paringsakt: Omstendelig, fordypet, men ganske fjernt, ganske tørt, selv på det heteste.

Er Sorayas symbol også slangen? Sammen med andre menn blir hun sikkert en annen kvinne: *la donna e mobile*. Men når det gjelder temperamentsnivået, kan hennes slektskap med ham umulig være simulert.

Selv om hun av yrke er en løsaktig kvinne, har han tillit til henne, innenfor visse grenser. Når de er sammen snakker han nokså fritt, det hender også at han betror seg til henne. Hun vet en god del om hans liv. Hun har hørt historiene om hans to ekteskap og vet om hans datter og datterens medgang og motgang. Hun kjenner mange av hans meninger.

Om sitt liv utenfor Windsor Mansions røper Soraya ingenting. Soraya er ikke hennes virkelige navn, det er han sikker på. Det er tegn som tyder på at hun har født et barn, eller flere barn. Kan hende er hun slett ikke prostituert av yrke. Kanskje arbeider hun bare et par ettermiddager i uken for byrået, og fører ellers et respektabelt forstadsliv, i Rylands eller Athlone. Det ville ikke ligne en muslim, men nå for tiden er alt mulig.

Om sitt eget arbeid sier han lite, han vil ikke kjede henne. Han tjener til livets opphold ved Cape Technical University, tidligere Cape Town University College. Han var professor i moderne språk, men etter at fakultetet for klassiske og moderne språk ble nedlagt som ledd i den store rasjonaliseringen, ble han hjelpelærer i kommunikasjon. I likhet med alle sine rasjonaliserte kolleger får han lov til å holde ett spesialkurs i året, uten hensyn til antall påmeldte, for det er bra for moralen. Dette året er kurssets emne Romantiske poeter. Ellers underviser han i Kommunikasjon 101, 'Kommunikativ kompetanse', og Kommunikasjon 201, 'Kommunikativ kompetanse for viderekomne'.

Enda han vier flere timer hver dag til det nye faget, finner han premisset for det, slik det er formulert i håndboken til Kommunikasjon 101, komplett meningsløst: 'Menneskesamfunnet har laget seg språk for at vi skal kunne meddele våre tanker, følelser og meninger til hverandre.' Etter hans oppfatning, som han ikke lufter, ligger opprinnelsen til språk i sang, og opprinnelsen til sang i behovet for å fylle opp med lyd den overdimensjonerte og nokså tomme menneskesjelen.

I løpet av en yrkeskarriere som strekker seg over et kvart århundre har han utgitt tre bøker, hvorav ingen har vakt røre eller så mye som en krusning: den første om opera (*Boito og Faust-myten: Mefistos opprinnelse*), den andre om visjon som eros (*Rikard Løvehjertes visjon*, den tredje om Wordsworth og historien (*Wordsworth og fortidens byrde*).

De siste par årene har han lekt med tanken å skrive om Byron. Først hadde han tenkt det skulle bli en ny bok, et nytt kritisk verk. Men alle hans friske ansatser har løpt ut i kjedsommelighet. Saken er at han er gått lei av kritikk, lei av prosa målt med tommestokk. Det han vil skrive er musikk: *Byron i Italia*, en meditasjon over kjærligheten mellom mann og kvinne i form av en kammeropera.

Mens han underviser i kommunikasjon flagrer fraser, melodier, brokker av sang fra det uskrevne verket gjennom hodet hans. Han har aldri vært noe å skryte av som lærer; i denne omformede og etter hans mening kastrete lærdomsinstitusjonen er han mer malplassert enn noensinne. Men det samme er flere av hans kolleger fra den gamle tiden, tyngt av en oppfostring som ikke passer til de oppgaver de er satt til å utføre; funksjonærer i en postreligiøs tid.

Fordi han ikke har noen respekt for stoffet han underviser i, gjør han ikke noe inntrykk på elevene. De ser tvers gjennom ham når han snakker, glemmer hva han heter. Likegyldigheten deres

ergrer ham mer enn han vil innrømme. Ikke desto mindre oppfylder han til punkt og prikke sine plikter overfor dem, deres foreldre og staten. Måned etter måned gir han skriftlige oppgaver, samler dem inn, leser og kommenterer dem, retter stavefeil og gal tegnsetting og språkbruk, stiller spørsmål ved svak argumentasjon og vedlegger hver oppgave en kort, gjennomtenkt kritikk.

Han fortsetter å undervise fordi det gir ham et utkomme, dessuten fordi det lærer ham ydmykhet, får ham til å fatte hvem han er i verden. Han ser ironien i det: at den som kommer for å undervise, høster den strengeste lærdom, mens de som kommer for å lære, ingenting lærer. Det er et trekk ved yrket hans som han ikke nevner for Soraya. Han tviler på at det finnes en tilsvarende ironi i hennes fag.

På kjøkkenet i leiligheten i Green Point er det en kjele, et glass med pulverkaffe og en skål med sukkerposer. I kjøleskapet står det flasker med vann. På badet er det såpe og en stabel håndklær, i skapet rent sengetøy. Soraya har sminkesakene sine i en liten reiseveske. Et sted for stevnemøter, ikke noe mer, funksjonelt, rent, velordnet.

Første gang Soraya tok imot ham hadde hun sinoberrøde lepper og kraftig øyenskygge. Han likte ikke klissete sminke og bad henne tørke den av. Hun adlød, og har ikke brukt den siden. Hun har lett for å lære, er føyelig, bøyelig.

Han liker å gi henne gaver. Til nyttår gav han henne et emaljert armbånd, til Eid en liten heire i malakitt som han hadde fått øye på i en souvenirbutikk. Han setter pris på hennes glede, som er helt uforstilt.

Det overrasker ham at et nitti minutters samvær ukentlig med en kvinne er nok til å gjøre ham lykkelig, han som alltid har trodd han måtte ha en kone, et hjem, et ekteskap. Hans behov viser seg å være ganske lette, lette og flyktige, lik en sommerfugls. Ingen sterke følelser, ingen annen enn den dypeste, den mest uventede: en ostinatbass av tilfredshet, lik trafikkduren som luller byboeren i søvn, eller lik nattestillheten for folk på landet.

Han tenker på Emma Bovary, idet hun kommer hjem med skinnende øyne fra en ettermiddag med vill puling. *Så dette er altså salighet!* sier Emma, mens hun ser forundret på seg selv i speilet. *Så dette er den saligheten dikterne snakker om!* Nåja, hvis den arme Emmas gjenferd noen gang skulle finne veien til Cape Town, ville han ta henne med en torsdag ettermiddag og vise henne hva saligheten kan være: en måteholden salighet, en salighet med måte.

Men så en lørdag formiddag blir alt forandret. Han er et ærend i byen; han går bortover St George's Street da blikket hans faller på en slank skikkelse foran ham i mengden. Det er umiskjennelig Soraya, flankert av to barn, to gutter. De bærer pakker; de har gått i butikker.

Han nøler, så følger han etter på avstand. De forsvinner inn på Captain Dorego's Fish Inn. Guttene har Sorayas glansfulle hår og mørke øyne. De må være hennes sønner.

Han går videre, snur og kommer forbi Captain Dorego's for annen gang. De tre sitter ved et vindusbord. Et sekund møter Sorayas øyne hans gjennom glassruten.

Han har alltid vært en byens mann, hjemme midt blant en strøm av kropper hvor eros er på jakt og blick lyner som piler. Men dette blikket mellom ham selv og Soraya angreer han med det samme.

Da de møtes igjen torsdag nevner ingen av dem episoden. Men minnet henger trykkende over dem. Han har ikke noe ønske om å forstyrre noe som for Soraya må være et risikabelt dobbeltliv. Han har stor sans for dobbeltliv, trippelliv, liv levet i seksjoner. Faktisk føler han, om noe, større ømhet for henne. *Din hemmelighet er trygg hos meg*, har han lyst til å si.

Men hverken han eller hun kan skyve fra seg det som er hendt. De to små guttene er til stede mellom dem, leker stille som skygger i en krok av værelset hvor deres mor og den fremmede mannen parer seg. I Sorayas armer blir han, forbigående, deres far: fosterfar, stefar, skyggefar. Når han etterpå forlater sengen hennes, kjenner han blikkene deres flakke over ham i smug, nyfikne.

Tankene hans går uvilkårlig til den andre faren, den virkelige. Har han noen mistanke om hva hans kone har fore, eller har han valgt å være lykkelig uvitende?

Han selv har ingen sønn. Han vokste opp i en familie bestående av kvinner. Etter hvert som mor, tanter og søstre forlot ham, ble de erstattet av elskerinner, koner og en datter. Å være omgitt av kvinner gjorde ham til en elsker av kvinner og, til en viss grad, skjørtejeger. Høy og velbygget, med olivenbrun hud og flagrende hår, kunne han alltid regne med en viss tiltrekningskraft. Hvis han så på en kvinne på en bestemt måte, med en bestemt hensikt, ville hun besvare blikket hans, det kunne han stole på. Slik levde han; i årevis, i tiår var det dette han fløt på.

Men så en dag var det slutt. Uten varsel var magnetismen vekk. Blikk som tidligere ville røpet interesse, gled over, forbi og tvers gjennom ham. Fra den ene dagen til den neste ble han et gjenferd. Ville han ha en kvinne, måtte han lære å etterstrebe henne; ofte, på et eller annet vis, kjøpe henne.

Han levde i krampaktig promiskuitet. Han stod i med kollegers koner; han plukket opp turister på havnebarer eller på Club Italia; han lå med horer. Soraya ble presentert for ham i et halvmørkt lite værelse ved siden av Discreet Escorts' kontor til gaten, med persienner for vinduene, potteplanter i hjørnene og gammel røyklukt hengende i luften. I katalogen deres var hun plassert under 'Eksotisk'. På fotografiet hadde hun en rød pasjonsblomst i håret og antydning til rynker i øyekrokene. 'Kun ettermiddager', stod det. Det gjorde utslaget for ham: løftet om rom lukket med skodder, kjølige lakener, stjalne timer.

Fra første stund var det tilfredsstillende, akkurat hva han ønsket. Midt i blinken. I et helt år har han ikke behøvd å oppsøke byrået igjen.

Så inntraff dette i St George's Street, og fremmedheten som fulgte. Selv om Soraya fortsatt holder sine avtaler, merker han en voksende kjølighet idet hun forvandler seg selv til en anonym kvinne og ham til en anonym kunde.

Han har en lumsk mistanke om hvordan prostituerte snakker seg imellom om mennene som vanker hos dem, især de eldre mennene. De forteller historier, de ler, men de grøsser også, slik man grøsser ved synet av en kakerlakk i en vaskekum midt på natten. Snart blir det grøsset ved ham også, neserynkende, ondskapsfullt. Det er en skjebne han ikke kan unngå.

Den fjerde torsdagen etter episoden, idet han er på vei ut av leiligheten, kommer Soraya med beskjeden han har stålsatt seg mot. "Min mor er blitt syk. Jeg må ta meg fri for å se til henne. Jeg er ikke her i neste uke. "

"Kan jeg komme igjen i uken etter?"

"Jeg vet ikke. Det kommer an på hvordan det går med henne. Det er best du ringer først. "

"Jeg har ikke noe telefonnummer."

"Ring byrået. De kan svare."

Han lar det gå noen dager, så ringer han byrået. Soraya? Soraya har sluttet hos oss, sier mannen. Nei, vi kan ikke sette Dem i forbindelse med henne, det er i strid med reglementet. Vil De presenteres for en annen av våre selskapsdamer? Det er mange eksotiske å velge blant - malaysiske, thailandske, kinesiske, hva De vil.

Han tilbringer en aften med en ny Soraya - Soraya er visst blitt et populært *nom de commerce* - på et hotellværelse i Long Street. Hun er bare atten år, urutinert og plump, synes han. "Og hva driver du med?" spør hun mens hun kler av seg. "Eksport-import," sier han. "Nei, jasså," sier hun.

Faggruppen hans har fått ny sekretær. Han tar henne med ut til lunsj på en restaurant i diskret avstand fra universitetsområdet og lytter mens hun over rekesalaten beklager seg over skolen sønnene hennes går på. Dopselgere henger omkring på lekeplassene, sier hun, og politiet gjør ingenting. De siste tre årene har hun og ektemannen stått på liste hos New Zealands konsulat, for å utvandre. "Det var lettere for folk som dere. Jeg mener, samme hvor bra eller ille dere hadde det, visste dere i det minste hvor dere stod."

"Folk som dere?" sier han. "Hva slags folk?"

"Jeg mener din generasjon. Nå kan folk selv velge hvilke lover det passer dem å adlyde. Det er anarki. Hvordan kan vi oppdra barna våre når det er anarki rundt oss på alle kanter?"

Hun heter Dawn. Den andre gangen han går ut med henne havner de hjemme hos ham og har sex. Det er en tabbe. Med ville fakter arbeider hun seg opp i en voldsom opphisselse som til slutt bare frastøter ham. Han låner henne en kam og kjører henne tilbake til campusen.

Etter dette unngår han henne og lurert seg utenom kontoret hun sitter på. Hun på sin side sender ham et krenket blikk, og så ignorerer hun ham.

Han burde gi seg, trekke seg ut av leken. Hvor gammel var Origenes, spør han seg, da han kastret seg? Ikke den mest stilfulle løsning, men det er ikke stilfullt å eldes. Det blir i det minste gjort rent bord, slik at man kan samle tankene om det de gamle egentlig skal gjøre - forberede seg på å dø.

Kan man gå til en lege og be om det? Sikkert et helt enkelt inngrep; det gjøres daglig med dyr, og dyrene har ikke vondt av det, om en ser bort fra den lille sorgen som sitter igjen. Skjære, knipe av; med lokalbedøvelse, en stø hånd og en smule kaldblodighet skulle man sågar kunne gjøre det selv, etter en lærebok. En mann som sitter på en stol og snitter i vei på seg selv; et stygt syn, men ikke styggere, fra et visst synspunkt, enn at den samme mannen utfolder seg på en kvinnes kropp.

Men så er det Soraya. Det kapitlet bør han avslutte. I stedet betaler han et detektivbyrå for å oppspore henne. Etter noen dager har han hennes virkelige navn, adresse og telefonnummer. Han ringer klokken ni om morgenen, når mannen og barna er ute av huset. "Soraya?" sier han. "Det er David. Hvordan står det til? Når kan jeg treffe deg igjen?"

Langvarig taushet før hun snakker. "Jeg vet ikke hvem De er," sier hun. "De forulemper meg i mitt eget hjem. Jeg forlanger at De aldri ringer til meg mer, aldri. "

Forlanger. Hun mener *befaler*. Den skjærende klangen i stemmen hennes overrasker ham: det var ingen antydning til den før. Men hva kan et rovdyr vente seg når det trenger inn i hiet til en revetispe, inn i hjemmet til ungene hennes?

Han legger på røret. Han kjenner en snev av misunnelse mot ektemannen han aldri har sett.